

tako drage, mi starček pripoveduje: „Od kar sem prvo čerko v te bukve zapisal, imel sem jih vedno pri sebi. V šoli in doma so mi ležale odperte pred mano na mizi; če sem kam šel, so me spremljale; vedno sem jih imel pri sebi, in po noči so mi bile pod zglavjem. In sedaj bi jih proč dal — nikakor ne! Sej nimam zvestejšega prijatelja in vodnika kot te bukve. Po noči, če ne morem spati, kar se večkrat zgodi, naredim luč in jih berem. Vsaki stavek, ki ga vidite zapisanega, me na kaj spominja; in če le po verhu pregledam opazke, ki sem jih skupaj znesel, kakor mravlja svoje mravljišče, domislil se vseh veselih in žalostnih dogodkov svojega življenja. Tako so mi te bukve naj dražji in naj ljubši, kar imam pri hiši. Vse drugo vam rad dam, samo teh bukev ne. Od njih se ne ločim nikoli, in kedar umerjem, jih bodem s seboj vzel v jamo“. — Nevtrudljivi starček je že zdavnej umerl, in njegove bukve so tudi, kakor je želel, pokopali z njim vred“.

Lepa, ganljiva in za učitelja posnemanja vredna je ta povest. *) V svoji mladosti je začel nabirati in tudi v starosti ni jenjal. Vse, kar je bral, slišal ali pa sam iznajdel, vse je obračal za svoje izobraženje in za blagor svojih šolarjev. Vsaki reči si je prizadeval kos biti, vsaki reči priti do podlage. Ker je pa vedil, kako je človeški spomin slab, si je vse zapisal na tak kraj, kjer je vedil, da bo večkrat bral. — Zatorej nabirajmo in zapisujmo si tudi mi takih cvetic, bogatimo si z njimi svoj um, in zlahtnimo si serce. — „Zerno do zerna dá pogačo; kamen k kamenu pa palačo“.

Fr. Lunder.

Zemljepisje v ljudski šoli.

§. 1. Različna tla.

Oče. Lansko leto sem ti razkazoval nebo in njegova čuda; pravil sem ti, da so zvezde naj boljši kažipot, naznanovavke letnih časov in da so po tej nebeški pratiki naše pratike narejene, in da ljudje, ki znajo iz te velike pratike brati, tako dobro vejo letni čas z neba povedati, kakor ti, kedar pratiko v roko vzameš. — Pa pojva zopet na ljubo zemljo, ker tu sem nas je stvarnik postavil; namesto na nebo, glej sedaj na zemljo pod nogami, da ne boš podoben modrijanu, ki je zrl v zvezde, pa v lužo zagazil. — Povej mi danes, ali si že vidil, kakošna je zemlja pod svojo poveršnino.

*) V vseh rečeh ne. Kar se kdo nauči, naj rad pové tudi drugim, kateri tega želó.

Janez. Da, videl sem. Po letu so pri Jurjevih podlago za hišo kopali, in tu sem videl, kaj so vse iz jame zvozili.

O. Kaj pa je bilo takega?

J. Bolj od verha je bila črna perst, pod njo pa je bil pesek, drobno in debelo kamenje namešano.

O. Zemlja ni povsod enako sestavljena. Po njeni kakovosti ti jo hočem razdeliti v 4 verste. Zemlja je ali kamnitna, pesčena, perstena ali mehčava. Kamnitna zemlja ali kamnitna tla so taka, kjer je po poveršji gola skala ali sipa, šuta in kamenja. Take zemlje je na Kranjskem prav veliko.

J. Na taki zemlji pa nič ne more rasti.

O. Razpoke med skalami so dostikrat napolnjene s perstjo, in kamenje je dostikrat pomešano s perstjo; pridni ljudje pa odberó kamenje, ga zložé na posebne kupe, katerim pravijo groblje, ali pa iz odbranega večjega kamna plot naredé. Zemlja med belim kamenjem je pa zeló rodovitna.

J. Ktera zemlja je pa pesčena?

O. Tako se imenuje zemlja iz debelega proda (prodnega peska) ali pa iz svišca, ktereга veter sim in tje premikuje. Če ima taka zemlja dovolj vlage in je s perstjo pomešana, je rastlinam vgodna. Taka zemlja se nahaja poleg večjih in manjših rek, ktere so bile nekđaj veliko večje kakor sedaj, in poiskavši si sedanje struge, so popustile veliko take naplavine. Vse ljubljansko polje je taka naplavina.

J. Sedaj vem, zakaj da na ljubljanskem polji tak pesek kopljejo, kakor se dobi na posavskemrodu. Kakošna pa je perstena zemlja?

O. Tako se imenuje vsaka poveršna zemljina lega, na kateri rastejo rastline, ktera pa ni preveč mokra. Sestava pa je različna, tedaj pravimo: zemlja je ilovnata, laporna ali kredna in publica. Raste le na rodovitni ali črni zemlji, ktera se nareja, kedar živalski ostanki ali rastline gnjijejo, zato se pa perst pomnoži z gnojem. Nekatere rastline potrebujejo več, druge manj rodovitne zemlje, in nekterim je predebela zemlja še škodljiva; žito sicer bujno raste, pa ima malo zerna. Taka mastna zemlja je pri ustji (izlivu) rek v morje.

J. Kakšna pa je mehčava ali mehkôta?

O. Vsaka zeló namočena zemlja, ki je zmirom ali naj več mehka in mokra, se imenuje mehčava. Manj ko je mokra, bolj je podobna vodi. Tudi na mehčavi rastejo rastline, n. pr.:

ločje, bičevje, vendar žito ne, samo riž, ki potrebuje naj več mokróte, raste tudi na mehčavi.

§. 2. *Polje, travniki, gojzdi in logi.*

O. Pojdi sim, in povej mi, kje raste žito, kje pa kosimo mervo, kam pa hodimo po dreva, kam pa goni čednik svojo čedo, kje skačejo zajci, kje dirjajo jeleni?

J. Žito raste na polji. Vsejejo ga, potem pa zraste, ga požanjejo in domu zvozijo.

O. Polje se tedaj imenuje kos zemlje, kjer sejemo žito, deteljo, kjer sadimo fižol, grah in krompir; polje se tudi imenuje velika obdelana ravan, kakor n. pr. na Kranjskem: ljubljansko in soriško, na Koroškem belaško in celovško polje, na Stajerskem lipniško in tujsko polje. Polje posebno zmerjeno in razdeljeno, je njiva.

J. Ali na travniku trava sama zraste, ali jo morate tudi vsejati, kakor deteljo na polji.

O. Na travniku trava sama zraste, pa vendar včasih kakšen kos travnika preorjem in deteljo ali drugo travo vsejem; če le morem, ga pognojim in s senenim drobom potresem.

J. Na zeleno trato pa žene čednik čedo ovac, tam se pasejo, zato vi tudi taki trati pravite pašnik.

O. Prav si povedal; pastir pa žene ovce tudi v log, in krave pasemo na po ozarah.

J. Zakaj pa pravite, da jih žene v log?

O. Log se imenuje travnik z drevjem obraščen; po logih se radi zajci skrivajo, zato nalašč puščam germiče sim in tje, da se skrivajo te živalice; ozare so pa ob kraji njiv pri potih. Polje in travniki in vse, kar je v obližji in okolici enega mesta ali ene vasi, se imenuje svet tistega kraja, n. pr. ljubljanski svet, izanski svet, kočevski svet . . . V nekterih deželah imajo pa tudi tak svet, kateri ni dober za polje, ne za travnik; na njem raste pusta trava ali resje, po nekterih tudi borovje in smrečje. S trudom in pridnostjo tudi iz takega sveta delajo njive, naj več pa po njem živino pasejo. Takemu svetu se pravi pustina. — Štepe so velike planjave, po katerih ni drevja, studencev je tam malo in še ti se razgubljajo v pesku. Na Kranjskem ni pustin in štep. Iz zgodbe sv. pisma ti je znana puščava v Arabiji; v Afriki so pa še večje puščave. Nepregledljive travnate puščave se nahajajo v Ameriki, kjer jim

pravijo savane; v vročem letnem času so suhe, prašne in od suše razpokane, v deževnem letnem času pa prelepo ozelené.

J. Kedar pojdete po dreva kaj ne, bom šel z vami?

O. Derva dobivamo v hosti; kjer pa hosto skerbno varujejo, tam je gojzd; tje boš šel z mano, da ti bom pokazal, kakošna je hojevina, kakošno je listnato drevje. Zaraščeno germovje se imenuje gošča. Po gojzdih pa živi divjačina.

J. Ali se šota tudi v gojzdu dobiva?

O. Šota se pa dobiva na mahu. Takó se imenuje svet, po katerem je po verhu rušna, spodej pa voda stoji; kedar na tak svet stopiš, se ti pod nogo zemlja ziblje, in na takem mahu se včasih šota dobiva. Močvirje je pa kraj, kjer stoji kalna voda, tam se pa človek pogrezne, če vanj stopi. Blato pa je mokra zemlja, ktera se pa suhá leta obdeluje, kedar je huda suša, se tudi posuši. Po močvirjih raste ločje in bičevje. Blato se v hudi suši posuši, močvirje pa ne.

Zemlja je ali polje, travník, pašnik, log, hosta, gojzd, mah, močvirje in mlaka.

Koristne reči.

Nekaj o potresih.

Dokazano je skoraj do dobrega, da potresi izvirajo iz zemeljskih globin, ne pa, kakor nekteri naravoslovci razkladajo, iz poveršnih vzrokov naše zemlje. V neizmernih podzemeljskih predalih nahajajo se razne žveplene rude, premogi, gazi in druge gorljive stvari, ktere se mnogokrat vnamejo ter iz predala v predal s silno, nezapopadljivo močjo derejo in butajo, da se zemlja stresa. Podzemeljski gazi in rude so tedaj, ki delajo potrese, kteri vzrokujejo večkrat strašne in žalostne nasledke na naši zemlji.

Afrika in Evropa nimata toliko potresov, kakor Azija; Amerika in Avstralija, v kterih poslednjih je veliko gorečih gorá, ki bljujejo iz sebe razbeljeno kamenje, rude, pepel, pesek, še celó vrelo vodo in tako hipoma naj lepše kraje s pepelom in šuto zasipljejo. Take ognjene gore so naj več v ozki zvezi s strašnimi potresi. V zahodnji Aziji, kakor tudi v južno zahodni Ameriki so potresi tako rekoč na dnevnem redu in naj strašnejši. Potresi so pa tudi zeló različni; nekteri se po-